

Bij het scheepsportret van de Westerkwartier, kapitein Willem Dijk

Door Bernard Vegter en Tom Sandijck

Naar aanleiding van het Themanummer 2023 van 't Heer en Feer over Willem Dijk deed Bernard Vegter, een van zijn nazaten, nader onderzoek naar de maker van het portret van de schoener Westerkwartier. Hij ontdekte dat niet Carl, maar diens vader Jens Thielsen Locher de maker van het portret was en maakte - met enige fantasie - een reconstructie van de herkomst van het schilderij.

We gaan echter eerst naar Malaga aan de zuidkust van Spanje, waar we de Westerkwartier op 17 september 1865 treffen in de haven, aan de voet van de vuurtoren (La Farola). Het schip kwam uit Björneborg (tegenwoordig Pori) in Finland en was 40 dagen onderweg geweest. Wat vervoerd werd, is niet bekend, maar het was mogelijk een lading hout. Willem Dijk kende Malaga. Hij was er in maart van dat jaar ook geweest. Het was een prachtige stad. Hij voer langs de vuurtoren die op de kop van de haven staat en meerde aan bij de Muelle Viejo - het Oude Dok.

Van Malaga naar Kopenhagen

Willem had een opdracht voor het vervoer van een lading naar Kopenhagen op de kop weten te tikken. Ook nu is het weer gissen naar de lading. Wat exporteerden ze daar uit Malaga? Waarschijnlijk o.a. wijn, olijfolie, citroenen, amandelen en bittere sinasappelen. Op 14 oktober 1865 was de Westerkwartier 'zeilkaar' en begon de terugtocht. De schoener zou in een keer naar Kopenhagen varen, zo hadden ze de haven-authoriteiten medegedeeld.

Willem Dijk had wel rekening gehouden met herfststormen tijdens de reis, maar dat het zo ruig zou gaan had zelfs hij niet gedacht. Ze waren bijna twee maanden onderweg en naderden de zuidkust van Engeland. In december 1865 schreef de krant: *'De storm, die dezer dagen langs de Engelsche kusten heeft geheerscht, was zoo hevig dat verscheidene schepen te Plymouth zelfs van hunne ankers geslagen zijn en tegen de rotsen verbrijzeld'*. Het was goed mis; er woedde een zware storm uit het zuidzuidwesten. De scheepsberichten meldden eind november: *'Het schip de Carvass Back van New York naar Antwerpen, is te Ostende met verlies van zeilen binnengeloopen.'* Ook andere schepen hadden het moeilijk: *'De Henderika Margaretha, kapt Bakker, van Triëst naar hier, met verlies van anker en kabel is te Portsmouth binnengeloopen.'* Sommige schepen gingen in de vliegende storm ten onder: *'De Stephanie van Oostende naar Yarmouth, is in zinkenden staat verlaten. en 'Bij Plymouth verongelukte de Mecklenburgen brik van kapitein Peters komende van Taganrog'*.

Ook de Westerkwartier werd niet gespaard. Op 1 december zocht ze *'met verlies van zeilen, verschansingen enz'* een goed heenkomen in de haven van Falmouth aan de zuidwestpunt van Engeland. Doorvaren naar Kopenhagen was geen optie. Het schip was niet zeewaardig meer voor een riskante tocht in wintertijd door het Skagerrak tussen Denemarken, Noorwegen en Zweden. De Westerkwartier heeft 20 dagen ter reparatie in Falmouth gelegen. Op 21 december zette ze uiteindelijk met de lading uit Malaga en met een gunstige zuidwesten wind koers naar Kopenhagen.

Kopenhagen

Eindelijk was de Westerkwartier in Kopenhagen aangekomen. Het was 13 januari 1866, nog steeds midden in de winter. De reis was half oktober 1865 vanuit het nog wat zomerse Malaga begonnen en ruw onderbroken door een noodgedwongen verblijf in stormachtig Falmouth. Het schip was 91 dagen - bijna drie maanden - onderweg geweest. De lading uit Malaga moest nog worden gelost, althans wat er na de storm van over was. Nu was het half januari en koud en winderig in Kopenhagen..

Willem Dijk wist het. Met drie kleine kinderen aan de wal en door de toenemende concurrentie van de snel opkomende stoomvaart kwam het einde van zijn leven als kapitein op de zeilvaart in zicht. Net als vele van zijn collega's zocht hij een blijvend aandenken aan zijn tijd als kapitein op de Westerkwartier.

Willem had van collega-schippers gehoord dat er in Kopenhagen een schilder was die scheepsportretten verkocht. Daar kon je een portret van je schip laten maken. Aan de Holmensgade 38 moest je zijn. Niet te duur en afhankelijk van wat je wilde, kon je onderhandelen over de prijs.

Holmensgade

In 1860 woonde hier de familie Locher, twee straten ten oosten van de St.Nicolaikerkerk. Die was mooi maar de buurt was niet best. In en rond Holmensgade bevonden zich de zogenaamde Skipperboder, woningen voor '*Holmen's vaste voorraad*', de medewerkers van de marinescheepswerf. De straat had een twijfelachtige reputatie. In 1850 bevond een kwart van de 'bordelenhuizen' van Kopenhagen zich in de buurt rond Nikolaj Kirke. In Holmensgade waren taverns, bordelen en restaurants te vinden zoals 'Pigernes Minde' en 'Det Rode Hav'. De straat stond vooral bekend om zijn prostituées.

Willem Dijk zag ook dat het geen beste buurt was: afval op straat, het stonk, er liepen dronken zeelui en er was een vrouw die uit een raam naar Willem riep, 'Hej, søde fyr!' Hij klopte aan bij Holmensgade 38. Op de deur stond: J.T. Locher, Marinemaler. Hij was aan het goede adres.

Een 42-jarige oude man deed open. Overal schilderijen, soms nog alleen met zee en wolkenuchten. Achterin in de winkel zag Willem een jongen van ongeveer 15 jaar met een zuur gezicht aan een schilderij werken. 'Dat is mijn zoon Carl', zei de man. 'Een moeilijk joch. Ze zeggen dat hij talent heeft, maar voorlopig blijft hij hier om mij te helpen bij het maken van de portretten'. Er ontspoon zich een discussie over het gewenste schilderij. 'Ik wil er een zoals die daar in de hoek. Die van de schoener Argo', zei Willem, 'ook met wimpel, kapiteinsvlag en mijn naam en de naam van het schip erop'. 'Intet problem', zei de man. 'Wat voor achtergrond? Ik schilder altijd een leuk achtergrondje op de portretten. Iedere Deen herkent die achtergrond waardoor ze onmiddellijk weten waar het schilderij gemaakt is. Maar jullie Hollanders herkennen zo'n achtergrond niet.' 'Schrijf dan maar Copenhagen bij de signatuur', zei Willem, 'maar wel met het Nederlandse -hagen en niet met jullie -hvn'. 'Als er geen achtergrond op komt, schildert Carl er wel een scheepje met Nederlandse vlag bij, dan krijg je toch een leuk geheel. Daar reken ik niks extra's voor. Morgen stuur ik Carl naar de haven om wat schetsen van het schip te maken. Zelf kom ik niet zo graag die winderige kade meer op. Mijn gezondheid staat dat niet meer toe. Voor een lijst moet je zelf zorgen. Ik ben een schilder en geen timmerman'.

Het portret van de Westerkwartier

Het schilderij werd gemaakt tussen 13 januari en 5 februari 1866, de periode dat de Westerkwartier in Kopenhagen lag. Het heeft alle kenmerken van de andere scheepsportretten van Jens Thielsen Locher. Op internet is daarvan een ruime selectie te vinden. Het portret van de Westerkwartier heeft een wat verwarrende signatuur. Het lijkt alsof er een W of een M staat, maar de letters zijn cursief, naar links hellend. Van links naar rechts is de eerste dikke verticale streep een j waarvan de punt op de j nauwelijks zichtbaar is, dan volgt er weer een verticale dikke streep: dat is de stam van een T. , ook cursief naar links hellend. Er staat dus jT Locher 1866 oftewel Jens Thielsen Locher. De schilderijen van Jens Thielsen zijn door de jaren heen heel wisselend van kwaliteit, soms zijn ze kinderlijk naief. Het maken van scheepsportretten was voor de Lochers pure broodwinning. De schilderijen zijn daarom meer een commercieel dan een artistiek product.

Jens en Carl Locher

De familie Locher bestond in 1860 uit Jens Thielsen Locher 36 jaar, Caroline Meyer, zijn echtgenote, 30 jaar, Carl Ludwig Locher, zoon, 8 jaar, Emilie Mathilde Locher, dochter, 6

jaar, Elisabet Theodora Locher, dochter, 4 jaar en dan was er nog een pasgeborene van het vrouwelijk geslacht waarvan de naam onbekend is, mogelijk is zijn al jong overleden. Vader Locher (1825-1869) was een ‘Marinemaler’: hij schilderde scheepsportretten, waarvan er vele tientallen bewaard zijn gebleven in particuliere- en museumcollecties. In 1851 was zijn zoon Carl Ludwig geboren in Flensburg, dat toen nog behoorde tot Denemarken. Carl leerde het schildersvak van zijn vader en moest tegen zijn wil af en toe meehelpen bij het vervaardigen van de scheepsportretten. Wie weet heeft hij ook meegewerkt aan het schilderij van de Westerkwartier. Dan is het ook een beetje een Carl Ludwig Locher-portret.

In 1869, drie jaar na het ontstaan van het portret van de Westerkwartier, overleed Jens Thielsen Locher op 45-jarige leeftijd. Hij werd begraven bij de Garnisons Kirke, niet ver van zijn huis in de Holmensgade in Kopenhagen. Zoon Carl zette het bedrijf van zijn vader nog een tijdje voort maar ging later in Skagen wonen en werd daar een van de bekendste Deense ‘Skagenschilders’ van impressionistische zeetaferelen. Hij werd ook bekend door zijn tekeningen en etsen. *

Terug naar Willem Dijk in Kopenhagen. De kapitein en zijn bemanning verbleven er 23 dagen. Op 5 februari 1866 was de Westerkwartier ‘zeilklaar, om met de eerste gunstige gelegenheid naar Gothenburg te vertrekken’, met het schilderij aan boord, nog niet helemaal droog maar goed verpakt. Tot het einde van 1866 maakte de Westerkwartier nog flinke slagen over de Oostzee en de Noordzee tot de kapitein in november definitief voet aan wal zette in zijn thuishaven Delfzijl. Het portret van de Westerkwartier kreeg een prominente plek in z’n woonkamer.

* Over Carl Locher zie ook het Themanummer ‘t Heer en Feer 2023.